

ПРАВА ЛЮДИНИ НА СВОБОДУ СЛОВА, ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ТА ІНФОРМАЦІЇ

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни	
Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Галузь знань	<i>08 Право</i>
Спеціальність	<i>81 Право</i>
Освітня програма	<i>Право</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна (денна)/заочна</i>
Рік підготовки, семестр	<i>3 курс, осінній семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кредити / 120 годин</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Залік / модульна контрольна робота</i>
Розклад занять	<i>http://rozklad.kpi.ua/Schedules/ScheduleGroupSelection.aspx</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	Лектор: доктор філософії у галузі права Погрібна Ольга Володимирівна o.pohribna@kpi.ua Практичні / Семінарські: доктор філософії у галузі права Погрібна Ольга Володимирівна o.pohribna@kpi.ua
Розміщення курсу	Посилання на дистанційний ресурс Google classroom надається на першому занятті
Програма навчальної дисципліни	

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

«Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації» є правничою дисципліною, що належить до вибірових освітніх компонентів підготовки бакалавра.

Навчальна дисципліна входить до Сертифікатної програми «Права людини та їх захист» та присвячена вивченню системи прав людини, що здебільшого належать до кола громадянських (особистих), політичних та інформаційних прав і свобод людини і громадянина, які гарантуються Конституцією України, міжнародним правом та галузевим національним законодавством. Вивчення системи прав, що забезпечують можливості кожній людині або сукупності індивідів вільно висловлювати свої ідеї або думки має велике значення як для юридичної науки, так і для правотворчості та правозастосовної практики. Свобода слова, вираження поглядів, поширення інформації вважається основою демократичного суспільства та самореалізації кожної особи.

Метою вивчення даної дисципліни є формування професійної правосвідомості студентів у сфері реалізації та захисту прав людини, набуття компетентностей, визначених стандартом вищої освіти та достатніх для розв'язання складних спеціалізованих задач у галузі правничої діяльності, ефективного виконання професійної діяльності за обраною спеціальністю.

Предметом навчальної дисципліни є конституційно-правові, цивільно-правові, міжнародноправові відносини, які стосуються основних питань нормативно-правового та організаційноправового гарантування конституційних прав людини і громадянина на свободу слова та права на інформацію. **Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти:**

РН 2. Знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини.

РН 4. Знати та розуміти основи права Європейського Союзу.

РН 5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.

РН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

Відповідність результатів навчання (РН) та компетентностей за Стандартом вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти:

Інтегральна компетентність – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

Загальні компетентності (soft skills): ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності. **Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:**

СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК6. Здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України.

СК7. Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти. СК13.

Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою) «Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації» вивчається після нормативних освітніх компонентів «Теорія держави і права», «Конституційне право. Загальна частина», «Конституційне право. Особлива частина», «Права людини: міжнародні стандарти та захист», «Міжнародне публічне право», «Цивільне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина» та паралельно з нормативними освітніми компонентами «Цивільне процесуальне право. Загальна частина», «Кримінальне процесуальне право. Загальна частина», «Адміністративне процесуальне право», що є необхідною

передумовою ефективного навчання та володіння компетентностями, які формуються під час вивчення цих дисциплін, з огляду на системність та взаємопов'язаність з їх тематикою.

На результатах навчання з дисципліни «Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації» базується подальше вивчення таких освітніх компонентів, як «Інформаційне право», «Основи права Європейського Союзу та практика ЄСПЛ», «Міжнародне приватне право», інших нормативних та вибіркових дисциплін.

3. Зміст навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна складає один освітній компонент, шифр за ОП:

ПВ 06. Освітній компонент 6 Ф-каталогу. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації

Денна форма

Тема 1. Історико-правовий аспект прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації від доби античності до Нового часу.

Тема 2. Історико-правовий аспект прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у період XVIII-XX століть.

Тема 3. Теоретичний аспект права людини на свободу слова та права на інформацію.

Тема 4. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в міжнародних універсальній та міжамериканській регіональній системах захисту прав людини.

Тема 5. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в арабській, африканській регіональних системах захисту прав людини та в рамках АСЕАН.

Тема 6. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в європейській системі захисту прав людини.

Тема 7. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Європейському Союзі.

Тема 8. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері політики.

Тема 9. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері медіа та електронних комунікацій.

Тема 10. Реалізація права людини на інформацію у сфері економіки.

Тема 11. Реалізація права людини на інформацію у соціально-культурній сфері.

Тема 12. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сферах екології, освіти, науки і техніки.

Тема 13. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у правничій сфері.

Тема 14. Суспільна мораль та етика в інформаційному суспільстві.

Тема 15. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в умовах воєнного стану в Україні.

Тема 16. Юридична відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.

Заочна форма

Тема 1. Історико-правовий аспект прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації від доби античності до XX століття.

Тема 2. Теоретичний аспект права людини на свободу слова та права на інформацію.

Тема 3. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в міжнародних універсальній та міжамериканській регіональній системах захисту прав людини.

Тема 4. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в арабській, африканській регіональних системах захисту прав людини та в рамках АСЕАН.

Тема 5. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в європейській

системі захисту прав людини.

Тема 6. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Європейському Союзі.

Тема 7. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері політики, медіа та електронних комунікацій.

Тема 8. Реалізація права людини на інформацію у сфері економіки, соціально-культурній сфері.

Тема 9. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сферах екології, освіти, науки і техніки.

Тема 10. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у правничій сфері. Суспільна мораль та етика в інформаційному суспільстві.

Тема 11. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в умовах воєнного стану в Україні.

Тема 12. Юридична відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.

4. Навчальні матеріали та ресурси

Базова література:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 02.06.2025).
2. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43515#Text> (дата звернення 02.06.2025).
3. Про інформацію : Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 02.06.2025).
4. Про медіа : Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення 02.06.2025).
5. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Ярема О. Г. Інформаційне право України : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с.

Додаткова література:

1. Загальна Декларація прав людини : прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в резолюції 217 А (III) від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 02.06.2025).
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 02.06.2025).
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права : прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення 02.06.2025).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята державами – членами Ради Європи 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 02.06.2025).
5. Виборчий кодекс України від 19 груд. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39620#Text> (дата звернення 02.06.2025).
6. Про електронні комунікації : Закон України від 16 груд. 2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення 02.06.2025).
7. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів : Закон України від 16 груд. 2018 р. № 2639-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#top> (дата звернення 02.06.2025).

8. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25 черв. 1993 р. № 3322-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text> (дата звернення 02.06.2025).
9. Про офіційну статистику : Закон України від 16 серп. 2022 р. № 2524-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2524-20#Text> (дата звернення 02.06.2025).
10. Про захист персональних даних : Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення 02.06.2025).
11. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. Харків : Право, 2019. 310 с.
12. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 730 с.
13. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право в галузі прав людини: джерела і практика застосування / пер. з англ. Київ : АртЕк, 2007. 624 с.
14. Історія держави і права України : підруч. / за ред. В. Д. Гончаренка. Харків : Право, 2013. 704 с.
15. Мартинюк Р. С. Теорія прав людини : навч. посіб. Острог : Вид-во Націон. ун-ту "Острозька академія", 2009. 218 с.
16. Марчук В. П., Марчук Г. В. Історія політичних і правових вчень : навч. посіб. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009. 480 с.
17. Мицик В. В. Права людини у міжнародному праві: міжнародно-правові механізми захисту : підруч. Київ : Фенікс, 2010. 722 с.
18. Основи філософських знань : підруч. / Горлач М. І. та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 1028 с.
19. Права і свободи людини і громадянина в Україні (доктрина Європейського суду з прав людини і Конституційного Суду України) : навч. посіб. / Арнольд Р., Банашак Б., Вдовіченко С. Л. та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 374 с.
20. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. Харків : Право, 2019. 310 с.

Для пошуку нормативно-правових актів бажано використовувати офіційний вебсайт парламенту – Верховної Ради України – <https://www.rada.gov.ua/>

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Відповідно до навчального плану підготовки бакалавра передбачено наступні види навчальних занять:

- лекції;
- практичні заняття; - консультація.

Теми лекцій та практичних занять взаємозв'язані, матеріал вивчається в логічній послідовності. На практичних заняттях розглядаються найбільш суттєві теоретичні питання, які дозволяють забезпечити студентам можливість глибокого самостійного вивчення всього програмного матеріалу. Консультація проводиться викладачем щотижня згідно з графіком, затвердженим кафедрою.

Методи і технології навчання. Використовуються дидактичні методи, спостереження і порівняння, узагальнення і абстрагування, аналогія, індуктивний, дедуктивний, аналітикосинтетичний, абстрактно-дедуктивний, конкретно-індуктивний, традиційний, пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий (евристична бесіда), дослідницький. Також комплекс методів інструктивно-практичного викладання, інформаційно-комунікаційні технології, що забезпечують проблемно-дослідницький характер процесу навчання та активізацію самостійної роботи студентів (зокрема, електронні презентації для лекцій), практичні, наочні, словесні, метод проблемного навчання (проблемний виклад) та інші групи

методів.

На заняттях використовуються мультимедійне обладнання, комп'ютер. При дистанційному навчанні використовуються сервіси відеоконференцій Zoom, освітній вебсервіс Google Classroom на платформі «Сікорський», університетське програмне забезпечення інформаційно-телекомунікаційної системи «Електронний кампус».

5.1. Лекції та практичні заняття

Денна форма

Назва теми, перелік основних питань, література
Тема 1. Історико-правовий аспект прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації від доби античності до Нового часу 1. Філософсько-правова думка античності щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації. 2. Філософсько-теологічне розуміння прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації доби Середньовіччя. 3. Філософсько-правова думка Нового часу щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації. <i>Література:</i> базова [5], додаткова [12, 14, 16, 18].
Тема 2. Історико-правовий аспект прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у період XVIII-XX століть 1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у поглядах представників німецької класичної філософії. 2. Філософсько-правова думка другої половини XIX-XX ст. щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації. 3. Правове регулювання прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за часів радянської України. <i>Література:</i> базова [5], додаткова [12, 14, 16, 18].
Тема 3. Теоретичний аспект права людини на свободу слова та права на інформацію 1. Поняття, ознаки та структура права людини на свободу слова та права на інформацію. 2. Місце права людини на свободу слова та права на інформацію в структурі правового статусу особи. 3. Загальноправові принципи права людини на свободу слова та права на інформацію. 4. Значення права людини на свободу слова та права на інформацію для формування правової держави та громадянського суспільства. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17-20].
Тема 4. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в міжнародних універсальній та міжамериканській регіональній системах захисту прав людини 1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за Хартією прав людини. 2. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в нормативно-правових актах ООН, їх загальна характеристика. 3. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в міжамериканській системі захисту прав людини. <i>Література:</i> базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17-20].

Тема 5. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в арабській, африканській регіональних системах захисту прав людини та в рамках АСЕАН

1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в арабській системі захисту прав людини.
2. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в африканській регіональній та субрегіональних системах захисту прав людини.
3. Захист прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в рамках Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

Література: базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17-20].

Тема 6. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в європейській системі захисту прав людини

1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.: зміст, принципи тлумачення, особливості застосування в національному правопорядку.
2. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у рішеннях Європейського суду з прав людини.
3. Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні у справах щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
4. Діяльність ОБСЄ у сфері захисту прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.

Література: базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 7. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Європейському Союзі

1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за Конституцією (конституційними актами) держав-членів Європейського Союзу.
2. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у національному законодавстві держав-членів Європейського Союзу.
3. Загальна характеристика національного механізму захисту прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації держав-членів Європейського Союзу.

Література: базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 8. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері політики

1. Мирні зібрання та права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Україні.
2. Вибірчий і референдний процеси та права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Україні.
3. Порядок висвітлення діяльності органів публічної влади засобами масової інформації (медіа) в Україні.

Література: базова [1-5], додаткова [1-5, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 9. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері медіа та електронних комунікацій

1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері медіа: поняття, зміст, правове регулювання, захист.
2. Право людини на інформацію у сфері електронних комунікацій: поняття, зміст, правове регулювання, захист.
3. Правовий статус журналіста.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 6, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 10. Реалізація права людини на інформацію у сфері економіки

1. Права людини на інформацію про товар (роботу, послугу). Вимоги до маркування харчових продуктів.
2. Права споживачів реклами.
3. Права особи на податкову інформацію.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 7, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 11. Реалізація права людини на інформацію у соціально-культурній сфері

1. Права особи на користування бібліотечними ресурсами.
2. Права особи на користування архівними документами. Порядок отримання архівних довідок (копій, витягів).
3. Права особи на статистичну інформацію.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 9-11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 12. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сферах екології, освіти, науки і техніки

1. Права людини на екологічну інформацію.
2. Права особи на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері освіти.
3. Права особи на науково-технічну інформацію.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 8, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 13. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у правничій сфері

1. Права людини на правову інформацію: поняття, зміст, гарантії.
2. Оприлюднення нормативно-правових актів.
3. Гласність судового процесу як конституційний принцип судочинства.
4. Правовий захист конфіденційної інформації про особу.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 10, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 14. Суспільна мораль та етика в інформаційному суспільстві 1.

- Захист суспільної моралі та етика інформації: поняття, зміст, гарантії.
2. Інформаційно-правовий захист дітей.
 3. Право на відповідь та спростування недостовірної інформації.
 4. Оціночні судження: поняття, зміст.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 10, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 15. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в умовах воєнного стану в Україні

1. Обмеження права людини на свободу слова в умовах воєнного стану в Україні.
2. Обмеження права людини на інформацію в умовах воєнного стану в Україні.
3. Особливості правового регулювання діяльності медіа в умовах збройної агресії.
4. Правове регулювання заборони пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму в Україні, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 16. Юридична відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації

1. Кримінальна відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
2. Адміністративна відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
3. Цивільно-правова відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.

Література: базова [1-5], додаткова [15].

Заочна форма

Назва теми, перелік основних питань, література

Тема 1. Історико-правовий аспект прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації від доби античності до XX століття

1. Філософсько-правова думка античності та Середньовіччя щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
2. Філософсько-правова думка Нового часу щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у поглядах представників німецької класичної філософії.
3. Філософсько-правова думка другої половини XIX-XX ст. щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації. Правове регулювання прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за часів радянської України

Література: базова [5], додаткова [12, 14, 16, 18].

Тема 2. Теоретичний аспект права людини на свободу слова та права на інформацію

1. Поняття, ознаки та структура права людини на свободу слова та права на інформацію. Місце права людини на свободу слова та права на інформацію в структурі правового статусу особи.
2. Загальноправові принципи права людини на свободу слова та права на інформацію.
3. Значення права людини на свободу слова та права на інформацію для формування правової держави та громадянського суспільства.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17-20].

Тема 3. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в міжнародних універсальній та міжамериканській регіональній системах захисту прав людини

1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за Хартією прав людини.
2. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в нормативно-правових актах ООН, їх загальна характеристика.
3. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в міжамериканській системі захисту прав людини.

Література: базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17-20].

Тема 4. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в арабській, африканській регіональних системах захисту прав людини та в рамках АСЕАН

1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в арабській системі захисту прав людини.
2. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в африканській регіональній та субрегіональних системах захисту прав людини.
3. Захист прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в рамках Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

Література: базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17-20].

Тема 5. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в європейській системі захисту прав людини

1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.: зміст, принципи тлумачення, особливості застосування в національному правопорядку.
2. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у рішеннях Європейського суду з прав людини.
3. Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні у справах щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
4. Діяльність ОБСЄ у сфері захисту прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.

Література: базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 6. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Європейському Союзі

1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за Конституцією (конституційними актами) держав-членів Європейського Союзу.
2. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у національному законодавстві держав-членів Європейського Союзу.
3. Загальна характеристика національного механізму захисту прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації держав-членів Європейського Союзу.

Література: базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 7. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері політики, медіа та електронних комунікацій

1. Мирні зібрання та права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Україні. Вибірчий і референдний процеси та права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Україні.
2. Порядок висвітлення діяльності органів публічної влади засобами масової інформації (медіа) в Україні.
3. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері медіа: поняття, зміст, правове регулювання, захист. Право людини на інформацію у сфері електронних комунікацій: поняття, зміст, правове регулювання, захист. Правовий статус журналіста.

Література: базова [1-5], додаткова [1-5, 6, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 8. Реалізація права людини на інформацію у сфері економіки, соціально-культурній сфері

1. Права людини на інформацію про товар (роботу, послугу). Вимоги до маркування харчових продуктів. Права споживачів реклами.
2. Права особи на податкову інформацію.
3. Права особи на користування бібліотечними ресурсами, архівними документами, статистичну інформацію.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 7, 9-11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 9. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сферах екології, освіти, науки і техніки

1. Права людини на екологічну інформацію.
2. Права особи на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері освіти.
3. Права особи на науково-технічну інформацію.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 8, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 10. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у правничій сфері. Суспільна мораль та етика в інформаційному суспільстві

1. Права людини на правову інформацію: поняття, зміст, гарантії. Оприлюднення нормативно-правових актів.
2. Гласність судового процесу як конституційний принцип судочинства. Правовий захист конфіденційної інформації про особу.
3. Захист суспільної моралі та етика інформації: поняття, зміст, гарантії. Інформаційно-правовий захист дітей.
4. Право на відповідь та спростування недостовірної інформації.
5. Оціночні судження: поняття, зміст.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 10, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 11. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в умовах воєнного стану в Україні

1. Обмеження права людини на свободу слова в умовах воєнного стану в Україні.
2. Обмеження права людини на інформацію в умовах воєнного стану в Україні.
3. Особливості правового регулювання діяльності медіа в умовах збройної агресії.
4. Правове регулювання заборони пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму в Україні, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України.

Література: базова [1-5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17, 19, 20].

Тема 12. Юридична відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації

1. Кримінальна відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
2. Адміністративна відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
3. Цивільно-правова відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.

Література: базова [1-5], додаткова [15].

6. Самостійна робота здобувача вищої освіти

Крім навчальних занять, відповідно до навчального плану підготовки бакалавра передбачено також наступні форми освітнього процесу:

- самостійна робота;
- контрольні заходи.

Теоретичні та практичні знання поглиблюються шляхом самостійної роботи з використанням рекомендованої літератури та ресурсів глобальної мережі Internet.

6.1. Самостійна робота

Назва теми, перелік основних питань, література	Форма контролю
Тема 1. Історико-правовий аспект прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації від доби античності до Нового часу 1. Історія філософсько-правової думки щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Україні. 2. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у поглядах представників теорії природного права. <i>Література:</i> базова [5], додаткова [12, 14, 16, 18].	<i>опитування</i>
Тема 2. Історико-правовий аспект прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у період XVIII-XX століть 1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у поглядах представників української філософсько-правової думки у період XVIII-XX століть.	<i>опитування</i>
2. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в інтеграційній концепції прав людини. <i>Література:</i> базова [5], додаткова [12, 14, 16, 18].	
Тема 3. Теоретичний аспект права людини на свободу слова та права на інформацію 1. Право людини на свободу слова та демократія. 2. Право людини на інформацію та конституційний принцип заборони цензури. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17-20].	<i>опитування / практичні завдання</i>

Тема 4. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в міжнародних універсальній та міжамериканській регіональній системах захисту прав людини 1. Стандарти з права людини на свободу слова у міжнародному праві. 2. Захист права людини на свободу слова в рамках неурядових міжнародних організацій. <i>Література:</i> базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17-20].	<i>тестові завдання / практичні завдання / кейси</i>
Тема 5. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в арабській, африканській регіональних системах захисту прав людини та в рамках АСЕАН 1. Захист права людини на свободу слова в рамках регіональних неурядових міжнародних організацій. 2. Право людини на свободу слова та іслам. <i>Література:</i> базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17-20].	<i>опитування / тестові завдання</i>
Тема 6. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в європейській системі захисту прав людини 1. Захист права людини на свободу слова в рамках європейських регіональних неурядових міжнародних організацій. 2. Право людини на інформацію в період пандемії: поняття, зміст, гарантії. <i>Література:</i> базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17, 19, 20].	<i>опитування / практичні завдання / тестові завдання</i>
Тема 7. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Європейському Союзі 1. Юридична відповідальність за порушення законодавства держав-членів Європейського Союзу щодо права людини на свободу слова. 2. Захист права людини на інформацію в рамках неурядових громадських організацій держав-членів Європейського Союзу. <i>Література:</i> базова [5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17, 19, 20].	<i>опитування / практичні завдання / кейси</i>
Тема 8. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері політики 1. Права державних службовців на свободу слова, вираження поглядів та інформації. 2. Позасудовий захист прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері політики. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-5, 11, 13, 15, 17, 19, 20].	<i>опитування / практичні завдання / кейси</i>
Тема 9. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері медіа та електронних комунікацій 1. Свобода слова та Інтернет. 2. Захист права на достовірну інформацію в мережі Інтернет. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-4, 6, 11, 13, 15, 17, 19, 20].	<i>опитування / практичні завдання</i>
Тема 10. Реалізація права людини на інформацію у сфері економіки 1. Право на інформацію в корпоративних регламентних документах. 2. Право на інформацію в технічних нормах. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-4, 7, 11, 13, 15, 17, 19, 20].	<i>опитування / практичні завдання / кейси</i>

Тема 11. Реалізація права людини на інформацію у соціальнокультурній сфері 1. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері кінематографії. 2. Захист інформації в культурному просторі України. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-4, 9-11, 13, 15, 17, 19, 20].	<i>опитування / практичні завдання / кейси</i>
Тема 12. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сферах екології, освіти, науки і техніки 1. Забезпечення принципу гласності у прийнятті екологічно значущих рішень. 2. Організаційно-правові гарантії доступу здобувачів освіти до інформації. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-4, 8, 11, 13, 15, 17, 19, 20].	<i>опитування / практичні завдання / кейси</i>
Тема 13. Реалізація прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у правничій сфері 1. Право на інформацію та юридична деонтологія. 2. Джерела інформації з правових питань. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-4, 10, 11, 13, 15, 17, 19, 20].	<i>опитування / практичні завдання</i>
Тема 14. Суспільна мораль та етика в інформаційному суспільстві 1. Інформатизація суспільства та суспільна мораль. 2. Професійна етика журналіста. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-4, 10, 11, 13, 15, 17, 19, 20].	<i>опитування / практичні завдання</i>

Тема 15. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в умовах воєнного стану в Україні 1. Правове регулювання заборони використання символіки російського воєнного вторгнення в Україну. 2. Проблеми реалізації конституційних прав людини на свободу слова та права людини на інформацію на тимчасово окупованих територіях України. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [1-4, 11, 13, 15, 17, 19, 20].	<i>опитування / практичні завдання</i>
Тема 16. Юридична відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації 1. Конституційна відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації. 2. Дисциплінарна відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації. <i>Література:</i> базова [1-5], додаткова [15].	<i>опитування / практичні завдання</i>

Строк виконання усіх видів самостійної роботи – дата проведення практичного заняття з відповідної теми.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Правила відвідування занять. Здобувачам освіти рекомендується відвідувати лекції та практичні заняття. Система оцінювання орієнтована на отримання балів за активність студента/студентки, а також виконання завдань, які здатні розвинути практичні уміння та навички. Відсутність на лекції не відпрацьовується, оскільки теми та питання лекцій і практичних занять співпадають. Згідно з «Положенням про систему оцінювання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського» заборонено оцінювати присутність або відсутність здобувача на аудиторному занятті, в тому числі нараховувати за це заохочувальні або штрафні бали. Детально: <https://osvita.kpi.ua/node/37>. Відсутність на практичному занятті відпрацьовується.

Особливості організації освітнього процесу під час дистанційного навчання визначено «Положенням про дистанційне навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детально: <https://osvita.kpi.ua/node/188>.

Правила поведінки на заняттях. Норми етичної поведінки студентів і науково-педагогічних працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детально: <https://kpi.ua/code>.

Політика дедлайнів та перескладань. Відпрацювання практичного заняття, за рішенням викладача, може здійснюватися у формі опитування, тестування, виконання практичного завдання, розв'язання задачі з відповідної теми. Також, за рішенням викладача, відпрацювати практичне заняття можна шляхом підготовки презентації (з ілюстративним матеріалом з теми пропущеного заняття з будь-якого одного питання теми практичного заняття або теми самостійної роботи (на вибір студента/студентки), обсяг презентації – max 12 слайдів, min 10 слайдів, з яких обов'язково перший титульний і останній "Дякую за увагу"). Презентація надсилається у відповідне завдання в Гугл Класрум.

Граничний строк відпрацювання практичного заняття – до дати проведення модульної контрольної роботи.

На останньому за розкладом занятті проводиться основна форма поточного контролю у вигляді письмової модульної контрольної роботи. Результат модульної контрольної роботи для студента, який не з'явився на контрольний захід, є нульовим. У такому разі, студент має можливість

повторно виконати модульну контрольну роботу.

Політика академічної доброчесності та її принципи визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детально: <https://kpi.ua/code>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: експрес-опитування, опитування за темою заняття, тест, виконання практичного завдання, розв'язання задач (кейсів), МКР.

Денна форма

№ з/п	Поточний, семестровий контроль	Ваговий бал	Кількість	Всього, 100 балів
1.	Практичне заняття	5	16	80
2.	Модульна контрольна робота (МКР)	20	1	20
3.	Всього			100

Заочна форма

№ з/п	Поточний, семестровий контроль	Ваговий бал	Кількість	Всього
1.	Практичне заняття	10	8	80
2.	Модульна контрольна робота (МКР)	20	1	20
3.	Всього			100

Поточний контроль має чотири рівні оцінювання, критерії:

“відмінно” – повна відповідь (не менше 95% потрібної інформації) – студент демонструє повні й міцні знання навчального матеріалу в заданому обсязі, правильно і обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних комунікативних ситуаціях – практичне заняття **5 балів**, МКР – **20-19 балів**;

“добре” – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації) або повна відповідь з несуттєвими недоліками, які допускає студент – практичне заняття **4 бали**, МКР – **18-15 балів**;

“задовільно” – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації), студент засвоїв основний теоретичний матеріал, але допускає неточності – практичне заняття **3 бали**, МКР – **14-12 балів**;

“незадовільно” – відповідь не відповідає вимогам до «задовільно» – практичне заняття **0-2 бали**, МКР – **0-11 балів**.

Результати поточного контролю здобувача регулярно вносяться викладачем до модуля «Поточний контроль» АС Електронний кампус.

Календарний контроль: проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог Силабусу.

Критерій	Перша атестація	Друга атестація
Термін атестації ¹	8-ий тиждень	14-ий тиждень
Умовою отримання атестацій є поточний рейтинг ²	≥ 15 балів	≥ 30 балів

¹ Рейтингові системи оцінювання результатів навчання: Рекомендації до розроблення і застосування. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 13 с.

² Там само.

Результати календарного контролю здобувача вносяться викладачем до модуля «Календарний контроль» АС Електронний кампус.

Умови допуску до семестрового контролю: семестровий рейтинг більше 30 балів.

Порядок проведення контрольних заходів визначено у «Положенні про поточний, календарний та семестровий контроль результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детально: <https://osvita.kpi.ua/node/32>.

Семестровий контроль: залік.

Можливість отримання оцінки “автоматом”: так, для студентів, які виконали умови допуску до заліку і мають рейтинг ≥ 60 балів.

Обов’язкові умови допуску до заліку
Відвідування лекцій.
Активна робота не менш як на 10 семінарських заняттях, з них особиста активність (доповіді, захист творчих робіт, участь у дискусії) не менше 5 хв. кожного заняття.
Успішне виконання модульної контрольної роботи.
Поточний рейтинг $RD \geq 60$

Залік

Залікова оцінка сумується за результатами поточного контролю.

Студенти, які набрали протягом семестру менше 60 балів ($RD < 0,6 R$) отримують для вирішення додаткові завдання теоретичного і практичного характеру та отримують залік за результатами такої роботи з урахуванням поточної активності на практичних заняттях. Студенти, які набрали 60 балів за результатами поточного контролю, але бажають підвищити заліковий рейтинг, надають усну доповідь на 2 теоретичних питання, визначених у орієнтовному переліку питань для підготовки до заліку, із ваговим балом від 0 до 10 балів.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Орієнтовний перелік питань до заліку

1. Поняття, ознаки та структура права людини на свободу слова та права на інформацію.
2. Місце права людини права людини на свободу слова та права на інформацію в структурі правового статусу особи.
3. Загальноправові принципи права людини на свободу слова та права на інформацію.
4. Значення права людини на свободу слова та права на інформацію для формування правової держави та громадянського суспільства.
5. Право людини на свободу слова та демократія.
6. Право людини на інформацію та конституційний принцип заборони цензури.
7. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в інтеграційній концепції прав людини.
8. Історія філософсько-правової думки щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Україні.

9. Філософсько-правова думка античності щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
10. Філософсько-теологічне розуміння прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації доби Середньовіччя.
11. Філософсько-правова думка Нового часу щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
12. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у поглядах представників німецької класичної філософії.
13. Філософсько-правова думка другої половини XIX-XX ст. щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
14. Правове регулювання прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за часів радянської України.
15. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за Хартією прав людини.
16. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в нормативно-правових актах ООН, їх загальна характеристика.
17. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в міжамериканській системі захисту прав людини.
18. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в арабській системі захисту прав людини.
19. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в африканській регіональній та субрегіональних системах захисту прав людини.
20. Захист прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в рамках Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).
21. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.: зміст, принципи тлумачення, особливості застосування в національному правопорядку.
22. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у рішеннях Європейського суду з прав людини.
23. Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні у справах щодо прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
24. Діяльність ОБСЄ у сфері захисту прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
25. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації за Конституцією (конституційними актами) держав-членів Європейського Союзу.
26. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у національному законодавстві держав-членів Європейського Союзу.
27. Загальна характеристика національного механізму захисту прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації держав-членів Європейського Союзу.
28. Мирні зібрання та права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Україні.
29. Вибірчий і референдний процеси та права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації в Україні.
30. Порядок висвітлення діяльності органів публічної влади засобами масової інформації в Україні.
31. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері медіа: поняття, зміст, правове регулювання, захист.
32. Право людини на інформацію у сфері електронних комунікацій: поняття, зміст, правове регулювання, захист.
33. Свобода слова та Інтернет. Захист права на достовірну інформацію в мережі Інтернет.
34. Правовий статус журналіста. Професійна етика журналіста.

35. Права людини на інформацію про товар (роботу, послугу). Вимоги до маркування харчових продуктів.
36. Права споживачів реклами.
37. Права особи на податкову інформацію.
38. Права особи на користування бібліотечними ресурсами.
39. Права людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері кінематографії.
40. Захист інформації в культурному просторі України.
41. Права особи на користування архівними документами. Порядок отримання архівних довідок (копій, витягів).
42. Права особи на статистичну інформацію.
43. Права людини на екологічну інформацію.
44. Права особи на свободу слова, вираження поглядів та інформації у сфері освіти. 45. Права особи на науково-технічну інформацію.
46. Права людини на правову інформацію: поняття, зміст, гарантії.
47. Оприлюднення нормативно-правових актів.
48. Гласність судового процесу як конституційний принцип судочинства.
49. Правовий захист конфіденційної інформації про особу.
50. Інформатизація суспільства та суспільна мораль.
51. Захист суспільної моралі та етика інформації: поняття, зміст, гарантії.
52. Інформаційно-правовий захист дітей.
53. Право на відповідь та спростування недостовірної інформації.
54. Оціночні судження: поняття, зміст.
55. Кримінальна відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
56. Адміністративна відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
57. Цивільно-правова відповідальність за порушення прав людини на свободу слова, вираження поглядів та інформації.
58. Обмеження права людини на свободу слова та права на інформацію в умовах воєнного стану.
59. Особливості правового регулювання діяльності медіа в умовах збройної агресії.
60. Правове регулювання заборони пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму в Україні.

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено завідувачкою кафедри інтелектуальної власності та приватного права, доктором юридичних наук, доцентом Маріц Дарією Олександрівною;

викладачем кафедри інтелектуальної власності та приватного права, доктором філософії у галузі права, Погрібною Ольгою Володимирівною

Ухвалено кафедрою інтелектуальної власності та приватного права (протокол № 13 від 10.06.2025 р.)

Погоджено Методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 4 від 24.06.2025 р.)